

VICENT PENYA: L'ESCRITOR QUE 'ÉS'

Hermini Pérez i Edo

D'un temps ençà, almenys en el nostre àmbit cultural, amb tot aquell món que hom qualifica d'alta cuina, hi ha un intens, i fins i tot agre i pudent joc d'interessos que fa una fetor que espanta: en aquests jocs d'interessos d'una banda, però, s'alineen els cuiners que basen els seus àpats i reaccions químiques amb la barreja de productes naturals i casolans; i d'una altra banda, però, els cuiners que basen la seua saviesa culinària en la manipulació, desconstrucció i altres equacions inversemblants, dels productes naturals i artificials que proporcionen les indústries químiques. He encetat parlant-hi de cuiners d'alta cuina no pas perquè siga un versat sobre aquesta matèria. He de confessar que mai no he xafat un restaurant d'aquesta categoria, però això no vol dir que no siga lector dels suplementes dominicals, els quals ens il·lustren detalladament fins a fer-nos denteta sobre tan insignes creadors. I he començat parlant-ne, perquè, mira per on, actualment vivim en una societat de panxacontents i burgesos de butxaques escurades, de gent que llegeix pocs llibres –al meu parer– i que pensa menys –que això és pitjor–, on sembla que els cuiners d'alta cuina són els referents culturals, intel·lectuals i emocionals dels nous temps. No hi ha cap dubte que té més influència un Ferran Adrià o un Santi Santamaria, per posar-hi dues cares conegudes que omplen amb fotos a tot color els suplementes dominicals, que un il·luminat de “New Age”. Hem de reconèixer, altrament, que aquests prestigiosos i reconeguts cuiners, llorejats per universitats de tot arreu, deixen més empremta en la societat que la majoria d'escriptors, assagistes i poetes que es donen a conèixer en els llibres. Al capdavant, i no n'hem d'estranyar-nos, d'això, llegim iensem poc, però ens delerem i mengem amb generosa abundància, que per aquesta causa augmenta l'índex d'obesitat i malalties adjacents.

Doncs bé, amb aquestes ratlles no vull posar en la balança de la justícia quina manera de cuinar és més recomanable i quina menys: cadascú a

la seua, i Déu, que tot ho mira i mai no es decanta per una opció o una altra, tot i que li pese al senyor bisbe regional, que siga a casa de tothom. Aquesta polèmica entre cuiners d'alta cuina que sacseja tot l'ambient cultural patri i sembla ser la darrera avantguarda que inflama la societat, altrament, entre la fauna de lletraferits –permeteu-me aquesta expressió antiga i sentida– esdevé des de temps immemorials una constant, una expressió de les seues grandeses i les seues misèries. Hi ha hagut autors, hi ha autors, i n'hi haurà, d'autors, que per escriure els seus llibres empren tota una sèrie de paraules, d'imatges, de suggeriments que hom podia anomenar-les naturals i casolanes; és a dir, paraules, imatges literàries que tothom, iniciats i profans, capten a la primera, perquè són bastides d'allò que hom tasta cada dia quan surt al carrer. En canvi, però, hi ha hagut autors al llarg de la història de les lletres, hi ha autors, i sortosament n'hi haurà, d'autors, que els seus criteris literaris es basen amb paraules, imatges, suggeriments descodificats, textos que tenen una semblança i fan sapidesa a una altra. No entraré ací a defensar-ne uns per, òbviament, atacar-ne uns altres. Sempre m'he negat que tot és blanc o és negre. Vull creure en la infinitat dels blancs i dels negres, dels blaus i dels rojos, de.... Em negue que una defensa esdevinga un atac. La literatura, i sobretot la vida i l'aigua d'on s'alimenta la literatura, té molts camins i sendes. Tot camí i senda que hi ha, si pares atenció i ets obert de carn i d'esperit, sempre ens pot ensenyar alguna cosa que abans no te n'havies adonat, d'això: una veu o un silenci, qui ho sap, això. El camí o el llibre que no ensenya res és aquell que no està traçat o que hom no ha escrit.

Vicent Penya i Calatayud, el lletraferit nascut en un poble de l'Horta Nord que antany era un indret ple d'arbres i sèquies i ara de polígons industrials que hom coneix com a Rafelbunyol, des que va començar a caminar per les primeres lletres del seu primer llibre, formigues que fan senda, va decidir fer via pels camins que tothom comprèn, aquell que fa sapidesa a les paraules amb què s'hi cuina. I no creieu que aquest camí és fàcil, planer i sense cap costera. Les lletres i les pàgines dels camins que tothom creu conèixer, tot sovint esdevenen els més intricats i capriciosos: la seua senzillesa i traçat sovint fa que no esguardem els nous solcs que les petjades deixen cada dia. Vicent Penya és un autor que ha resolt fer via per un camí que tothom coneix per descobrir-hi les petjades que la deixadesa o la falta d'atenció deixen enlloc. Per qui no conega Vicent Penya –els qui el coneixem ja ho sabem–, d'ell podríem dir que és un autor que senzillament és. I això són paraules majors. Ser, paraula que s'hauria d'ensenyar en totes les escoles per conèixer la seua profunditat. Perquè hi ha autors que són, altres autors que volen ésser, i uns altres que volen aparentar allò que no són. Tampoc vull entrar ací a decantar-me per una i altra opció: no sé si la

vida em farà savi, però almenys sí que em va fent cada dia més escèptic, més iconoclasta, i he après que aquell ídol que en un temps creia que era insuperable i etern, el mateix temps m'ha fet comprendre que és una quimera temporal que hom va fabricar per sobreviure: el coneixement i la profunditat sempre han d'anar més enllà de la idolatria. Al capdavall, un idolatra és igual a un idiota.

Però dic que Vicent Peña és. I això vol dir senzillament això: és. Un colp de veu, un significat, una vida i la seua trajectòria, aquell que somnia i viu i s'esforça per conèixer el seu somni i el significat de la seua vida. Des de la primera lletra del seu primer llibre que publicà, en fa un grapat d'anys, fins a la darrera lletra de l'últim llibre que ha publicat, Vicent Peña és. Obeeix a l'estirp d'autors que mai no ha volgut aparentar una altra cosa que allò que són, mai no ha estimat abrigar-se amb els vestits els quals, les modes i els usos socials del moment, sovint et conviden a posar-te. I això que dic cal valorar-ho amb la seua justa mesura: un autor i la seua obra. Vull dir, Vicent Peña escriu allò que li interessa, escriu com li interessa i, sobretot, gaudeix o pateix escrivint allò que li interessa. Així de senzill i complex, tot plegat. Li interessa, per posar-hi un exemple, la seua terra, les persones i la seua llengua, tots els colors seductors d'un paisatge que pinta en la seua memòria, posar l'accent a la veu interior que l'acompanya. Els lectors que ja el coneixíem, de Vicent Peña mai no esperarem una altra cosa que això que és: no li interessin les promocions que volen vendre productes que no hi són, ni les batalletes de flors pansides i oxidades pel temps i la sinceritat, que sovint esclaten com castells de focs artificials per vendre un parell de llibres més o per tenir una crítica favorable en la secció d'un periòdic que dissortadament poca gent hi posa atenció. Vicent Peña és una mirada lúcida i d'irònica bonhomia que brolla en l'herbam d'una societat de panxacontents. La seua bandera és un somriure noble i sincer que lluita contra les barbaritats que com a societat executen cada dia; la seua veu, uns mots gairebé mussitats que perfuma amb les herbes aromàtiques que creixen a la serra de la Calderona per proclamar-hi la tolerància i la llibertat de l'ésser humà com una forma de vida.

Però arribar fins ací no li ha estat gens fàcil. Això no ens ha d'estranyar: som al país que som i Vicent fa literatura amb una llengua que els qui manen ací els agradaria solsir-la en els llibres que ningú llig. Escriure, i sobretot publicar llibres en valencià al País Valencià –perdoneu-me, sóc encara dels antics–, és una mena de cursa d'obstacles que sovint mostra una alçada que se n'escapa de tota regla olímpica, una cursa esgotadora i asfixiant on, com a premi, té la música de la indiferència, que és pitjor que els xiulets del rebuig. Som un país diferent –com tots els altres–, ple de gent indiferent: no anem més enllà del casal faller o de la filà de moros i

Una imatge recent de Vicent Penya

cristians, del vi i el cacau que omplen les taules de les nombroses penyes taurines que creixen a tot arreu com bolets dessaborits o d'un partit de futbol que es repeteix cada diumenge.

Però Vicent Penya dic que és. Escriptor, assagista, autor de contes infantils, poeta..., tot això són les seues ferramentes i propostes intel·lectuals i vitals que empra per exterioritzar en la pell d'un llibre allò que amb paciència i mirada atenta rescata d'un món que s'escapoleix entre sorolls eixordadors d'un programa de televisió i les depuradores d'emocions humanes. Vicent vol rescatar, entre els silencis que deixaven els estels a la nit i els crits dels veïns, aquell ésser humà que sempre és diferent a un altre. Fa anys, quan va deixar anar la fredor quadriculada d'una equació que a penes li deia res, allà al Politècnic de València, d'on va sortir amb un títol d'enginyer tècnic sota l'aixella de ves a saber què, s'aturà a la sortida del campus universitari una mica confós, mirà el cel brut i humitós d'una nit d'estiu per comprendre que ell no era d'aquell material tècnic i fred. Amb una decisió radical i valenta, clara i profunda davant d'aquell problema que li podia oferir un futur plàcid, talment generosa amb les seues creences, va resoldre posar-se a buscar el significat íntim de les paraules i les seues imatges, va voler omplir els seus pulmons amb tot l'aire d'una coma; les reflexions que et deixa un punt i a part; a embriagar-se de l'adrenalina que transpiren els punts seguits en oposició a la fredor quadriculada d'una equació. En definitiva, es deixà arrossegar per tot allò que era en contradicció amb allò que estava. D'enginyer tècnic sense exercir ni sentir va passar a ser escriptor que fes de tècnic lingüista.

L'any 1995 es va estrenar amb la seua primera novel·la: *Helena*. *Helena* és una novel·la d'amor, potser senzilla i fins i tot ingènua, com la majoria de tot allò que representa el deliri del primer amor i l'afany púber de la primera obra, però escrita amb un llenguatge suggestiu i molt precís. Abans d'aquesta publicació ja havia fet les seues provatures en narracions que havien rebut diferents premis. L'any 1986 guanya el Premi Vila de Puçol; un any més tard, el 1987, el Joan Fuster d'Almenara i l'Al-Andalus d'Alacant i uns quants altres més. Tot plegat, amb aquesta voluptuosa activitat creativa, Vicent Penya també va efectuar altres operacions productes de les seues inquietuds intel·lectuals i artístiques. Va fer còmics, teatre, va fer les seues provatures com a cantautor, va practicar la pintura, la música, va fer il·lustracions, va exercir d'agitador cultural... Un amic seu, l'escriptor de Massamagrell Agustí Peiró, d'aquella època va assenyalar que només li quedava ser pilot de globus. Fundador de l'Agrupació Cultural Vianants de Rafelbunyol i redactor de la revista *Àmbit*, que destacava, entre altres coses, per la defensa de la llibertat d'insubmissió en un temps i un país on preparar-se per anar a la guerra, o fer la mili, com es vulga dir, encara era

una obligació que calia pagar amb la presó si t'hi negaves, allí va començar a manifestar públicament les seues primeres inquietuds literàries. Tot plegat, amb l'escriptor de Puçol Manel Alonso, va promoure sota l'amagatall entranyable i càlid d'un *pub* de Puçol, el Django's, "Les Nits Màgiques del Django's", una tertúlia literària oberta a tothom i una *rara avis* en un territori com l'Horta Nord. Per les tertúlies literàries del Django's van passar tots els escriptors més destacats del País Valencià i alguns representants del Principat i les Illes. Producte d'aquelles tertúlies i la voluntat de gent com Vicent Penya, va nàixer un certamen de poesia que duia el mateix nom que la tertúlia i sobretot una revista de creació literària, *L'Alhàmia*, que durant molts anys ha estat una referència i un fanal on exposar les noves creacions literàries dins l'àmbit de les lletres del País Valencià.

Això no obstant, abans de publicar la novel·la *Helena*, com a lingüista, una dedicació que és el suport material de la seua família treballant com a tècnic a l'Ajuntament de Sagunt (el Camp de Morvedre), va col·laborar en dos llibres de temàtica lingüística, *Cabal, valencià per a adults*, editat l'any 1992, i *Balanç i perspectives de la promoció del valencià*, publicat l'any 1995, treballs encaminats en defensa i la promoció del valencià.

Seguint la trajectòria de la seua obra, l'any 1996 publica l'opuscle de poesia *Retorn de res* i un llibre de narracions *Els somnis possibles*, reeditat, ampliat i corregit posteriorment l'any 2007. En aquest llibre Vicent Penya recull una sèrie de narracions, sovint de caire minimalista, escrites en temps i sobretot d'estats emocionals diferents, que li donen una riquesa i colorit tant a nivell narratiu com lingüístic força interessant. Entre les diferents històries que narra, l'escriptor de Rafelbunyol barreja el lirisme subtil del seu ofici de poeta amb penjolls d'humor corrosiu amb l'objectiu de fer reflexionar el lector sobre la complexitat humana. En el primer conte del llibre, "El pres", ens relata la seua manera de viure l'escriptura: "la ficció, la il·lusió, l'univers oníric –diu– potser són els únics recursos que em resten en aquestes hores tan doloroses. De vegades pense que no hi ha cap límit establert entre la raó i la folia, entre la lògica i l'absurd, que l'àmbit de l'irreal conté els seus elements lògics, com també la realitat és un camp adobat a la desesperació mental. I trobe que escriure és una manera més de tornar-se boig, de penetrar a poc a poc en el món de les tenebres, en un espai que va més enllà de la inconsciència que ens ompli la ment..."

Però Vicent Penya, a més de narrador i altres coses, com hem vist abans, també és poeta, i ací caldria fer-ne un apartat. O potser Vicent Penya és un poeta que escriu narrativa. Díficil entrecreuat. Més enllà d'haver guanyat algun premi de poesia, reconeixement temporal que sempre és d'agrair en un món tant desagraït com sovint resulta d'escriure en valencià, l'any

1998 veuen la llum els llibres *Desig de terra* i *Sense un punt de record*, i posteriorment, l'any 1999, el llibre *De la casa estant*. Els dos primers llibres, tot i la seua publicació en un espai de temps tant curt, no van estar escrits en una mateixa època. *Sense un punt de record* és un poemari escrit l'any 1983, fruit dels anhels i la vitalitat de qui creu que pot capgirar el món sota l'argument de les paraules –beneïda utopia–, un cant espiritual i al mateix temps carnal, com solament la il·lusió i la boja joventut hi pot barrejar, imperfecte però fresc i sincer, un ardorós homenatge a poetes com Ausiàs Marc i Vicent Andrés Estellés.

En els llibres *Desig de terra* i *De la casa estant*, Vicent Penya ja deixa de banda de fer provatures com a poeta, imitacions i versets de joventut, i enceta una línia clara i coherent per bastir una obra poètica on s'escolte la seua veu. Aquests dos llibres potser són l'afirmació i la confirmació d'on vol arribar en l'ofici de poeta dins de la cerimònia prodigiosa i herètica de la poesia. Qui és, més enllà d'estar, artesà de mots i d'imatges, amb una veu genuïna i plena de maduresa creativa, ens va sorprendre gratament a tots els qui el coneixem. Si en el llibre *Desig de terra* va prendre l'aigua i la pols dels racons i camins terrenals i sentimentals de la seua estimada comarca, l'Horta de València, i com un pacient recol·lector de sensacions que els desgavells dels temps i les modes havien deixat abandonats en qualsevol abocador il·legal de la memòria, en el poemari *De la casa estant*, des d'una perspectiva més lírica i subjectiva, més íntima i recòndita, va voler plasmar dins la puixança d'un sol vers tota la intensitat de llum mediterrània i els batecs rabiosos i sonors de les seues ombres i silencis. Va escriure des de la plena coneixença que té d'ell l'escriptor Manel Alonso i Català: "Vicent Penya té la memòria plena de mots –la seua estima per ells, per les frases que formen, li ha fet nàixer la vocació de sanitari del llenguatge, ofici que desenvolupa a l'Ajuntament de Sagunt– mots (...) que són com petites andròmines que Penya sol anar recuperant i collint durant les passejades vespertines en les quals aprofita per trobar-se amb si mateix i examinar les seues contradiccions, o evocar una escena o esbossar un vers amb el vol d'una oroneta o amb el so de l'aigua corrent en una sèquia."

Per arrodonir aquests llibres, publica l'any 2002 un altre volum de poesia: *El Joc*. En aquesta obra el poeta de Rafelbunyol ens deixa que entrem "en els llocs secrets (...) de fulles amples i forats en terra", amb els quals reivindica la poesia amb tota la seua magnificència. Aquest poemari el va dividir en un parell de blocs ben definits: "El plaer d'omplir el temps" i "A l'abast de la mà": des d'aquestes branques mestres va fer que brollaren altres branquillons que li donen totes les tonalitats al llibre. Amb un traçat que visualment s'apropa a l'aforisme i a l'haiku i internament a la poesia d'evocació emocional, l'autor de Rafelbunyol s'esforça a desempenyar les

olors, els tactes, els gusts i tot un món de petites i heroiques remembrances i sensacions d'uns temps que els documents gràfics i els historiadors asèptics difícilment poden rescatar de l'oblit. Filant paraules sinceres i lluny de qualsevol pinzellada barroca, perquè l'entengués tothom, Vicent Peña no hi va renunciar als elements simbòlics i onírics que una societat postindustrial vol deixar enlloc. És la seua forma de comunicar-nos els seus anhels i els seus desassossecos: sèquies, dracs, bous, gripaus, erugues, escorpins, murs, fogueres van conformant aquest món de símbols, i així mateix, el joc, cerimònia iniciàtica que els xiquets practiquen per fer-se adults.

Amb la publicació d'aquest llibre, Vicent Peña sembla que tancà la trilogia que formà amb *Desig de terra* i *La casa estant*. Una trilogia que ens convida, des del plaer que suggereixen les seues paraules i paisatges, a mirar allò que hem estat com a poble i persones, perquè no oblidem allò que volem ser, com a poble i persones.

L'any 2006 publicà un altre llibre de poesia, *El buit*, Premi Josep Maria Ribelles, Vila de Puçol, de l'any 2005. En *El buit*, fidel a qui és, segueix les idees que a poc a poc, sota la companyia dels vespres d'un poble de l'Horta, va madurant en el seu univers personal i familiar. L'escriptor Manel Alonso, profund coneixedor de la seua obra, no dubta a afirmar que Vicent Peña "crea des del niu". El niu de la seua memòria personal i col·lectiva, de la seua estimada llengua tot sovint maltractada, de la seua intrahistòria i la seua militància com a ésser humà: el goig de sentir els batecs del cor quan es desperta cada dia i el buit insondable i acaparador que deixa la mort quotidiana d'allò que desapareix cada nit; mossegar les petites i dolces engrunes que deixaren l'amor i el seu aliat, el sexe. El poeta diu entre el seus versos: "Davant de tanta barbàrie / no puc més que escriure".

Però la creació de Vicent Peña és rica i heterogènia: escriure, per a ell, és una necessitat, una manera d'ésser. Si l'any 2003 publica *La perseverança*, el seu segon volum de relats curts, on cerca la vessant irònica, tot sovint còmica, de la vida mitjançant històries que, a primera vista, semblen absurdes, és l'any 2005 quan Edicions Brosquil publica la seua novel·la més extensa, *Rama*, basada en un personatge anònim que va viure la postguerra com a perdedor, un altre més entre altres. Vicent Peña va emprar per escriure aquesta novel·la un material històric i humà de primera mà: les vivències d'en Vicent Rama Expòsito, un veí de Rafelbunyol que va patir en primera persona tots els efectes de la guerra civil espanyola. Un grapat de fulls rescatats d'allà on la memòria cou i unes converses que giraven al voltant del passat i del present, del bé i del mal, van ser l'excusa perfecta perquè Vicent Peña rescatés la humana i dramàtica història d'aquells que la mateixa història havia oblidat. Amb la destresa i laboriositat a què ens

té acostumat, l'escriptor de Rafelbunyol ¾cada paraula amb què omple una frase mereix sempre tota la seua amatent consideració¾ va deixar en tot moment que el personatge de la novel·la, Rama, hi fluïra lliurement, deixant que les pors i les esperances de trobar un ésser humà caminant per l'infern terrenal s'hi manifestés sense cap mena de complex. Rama conta la seua història amb cruesa i bondat, tot i les humiliacions viscudes, adobat amb la saviesa i la tolerància que li ha fet guanyar l'escola de la vida. Eren les memòries d'un home orfe de tendreses i paraules amables que visqué l'exaltació d'una república que s'infiltrà en les venes de la societat amb il·lusió i quimera; la ràbia i la sofrença d'una acarnissada guerra entre germans i veïns; i, sobretot, la solitud i la impotència que deixà una postguerra d'espanyaportes i venjatiu vencedors.

I Vicent Penya no s'oblida dels infants en la seua febril imaginació, perquè qui no vol deixar mai d'aprendre, sempre és un infant. D'ací els tres llibres que per a xiquets ha escrit, per a xiquets i adults: *Mireieta busca les notes* (1998 i 2002), *L'última victòria de Tirant lo Blanc* (2008) i finalment *El Xicot de la Taca i Sac de Panxa*, amb el qual va obtenir el IV Premi de Teatre Infantil de la Vila de Massamagrell, una fresca i corrosiva farsa basada en els universals personatges de Cervantes, on tots els papers estan canviats i res és allò que sembla.

Una altra faceta que amb més o menys dedicació ha fet Vicent Penya ha estat la redacció d'articles periodístics, li ha agradat reflexionar amb una prosa àgil i consistent sobre els temes de l'actualitat: des de les falles fins als bous de carrer, des de la literatura i la llengua fins al poder i l'humor. D'això ha deixat constància en un llibre editat recentment en la col·lecció dels Llibres de L'Aljamia, *L'altura i les circumstàncies*, on recull articles que s'inicien quan la democràcia a l'estat espanyol encara era una protagonista púber una mica confusa i vacil·lant fins a pràcticament els nostres dies, on la democràcia és encara una protagonista madura una mica confusa i vacil·lant.

Podria seguir parlant de Vicent Penya, un autor que paga la pena conèixer-lo, una veu que sobresurt entre els sorolls mediàtics i estridents i els buits de les panxes plenes, qui crida a afiliar-se a les paraules i als silencis, un home, una persona que ens convida a ésser, i això és prou i massa per als temps que corren.